

PRVAKINJA HRVATSKOGA GLUMIŠTA IZ KRIŽEVACA: RIJEČ UREDNIKA

Najprije i bez okolišanja, a polaskan prijedlogom kolege Peklića da budem urednikom njegove monografije *Križevačka tragetkinja Nina Vavra u hramu hrvatske Talije*, ističem da su vrlo rijetki radovi koje su se o brojnim znamenitim i zaslužnim Križevčanima odvažili napisati njihovi sugrađani. To je, uvjeren sam, jedan od najvažnijih razloga zbog kojega od starih i uglednih Križevčana, poslužiti ću se iskazom jednoga od njih, »duševno svjetlo ni nedopire danas do nas.«* O njihovu nauku, utjecaju ili zaslugama u pojedinoj grani znanosti ili pak pojedinom zanimanju, najčešće smo, nažalost ili ipak srećom, doznawali iz prouka onih koji s Križevcima, sa starim kraljevskim gradom, nisu imali nikakvih drugih doticaja osim onoga da je glavni protagonist njihovih istraživanja rođenjem bio Križevčanin.

Zahvaljujući istraživačkom senzibilitetu, ali i strpljivosti, upornosti te poduzetnosti Ivana Peklića, koji je skupo materijale s prašnjavih i davno nedirnutih polica brojnih knjižnica

* Franjo Marković, »Filosofijske struke pisci hrvatskoga roda s onkraj Velebita u stoljećih XV. do XVIII.«, govor kojega je Marković, prvi profesor filozofije na obnovljenom Filozofskom fakultetu u Zagrebu, održao prigodom svoje instalacije za rektora zagrebačkoga Sveučilišta za školsku godinu 1881/82., *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 1 (1975), str. 255-279, na str. 272.

te nam podastro monografiju o Nini Vavri, iz posvemašnjeg su zaborava napokon oteti, kako to često volimo reći, lik i djelo ove Križevčanke. Nina Vavra (1879-1942), prvakinja hrvatskoga glumišta u prvim četiri-ima desetljećima 20. stoljeća, filmska glumica, spisateljica i prevoditeljica, to je uistinu zaslužila. Njezino ime neprijeporno je na samom vrhu popisa znamenitih Križevčana.

Kao prvakinja Hrvatskog narodnog kazališta, Vavra je uvažavanje kazališnih kritičara, obožavanje publike i društveni ugled zaslužila još za svojega života. O njezinoj glumi izvještavale su sve ondašnje novine, a autori tih članaka bili su najutjecajnije kazališni kritičari onoga vremena. Među njima su se isticali i brojni književnici iz razdoblja moderne, primjerice Milivoj Dežman, Branimir Livadić, Antun Gustav Matoš, Ivo Vojnović, Milan Begović, Milan Ogrizović, Milutin Cihlar Nehajev, Petar Petrović Pecija i drugi. Ovom ću prilikom podsjetiti tek na Matoševe i Livadićeve iskaze o Vavri. Pišući 1909. godine o njezinu nastupu u naslovnoj ulozi Ogrizovićeve *Hasanaginice*, Matoš je smatrao da je Vavra »glumica velikog i čistog hrvatskog stila, prava umjetnica, čije oporosti u modulaciji izgovaranja i gestikulaciji bijahu u tom komadu upravo sjajne«, dok je Livadić 1942. godine, a povodom Vavrine

smrti, istaknuo da su njezine kreacije »značile, uistinu, raskošni teatar, koga će biti kroz duga vremena teško natkriliti i zaboraviti.« Zbog njezine dojmljive glume, kazališni su kritičari Vavru uspoređivali i s Tillom Durieux (pravim imenom Ottilia Godefroy), jednom od tada najslavnijih njemačkih glumica, kao i s Emmom Gramatica, tada vodećom talijanskom glumicom.

Osim što je glavnim ulogama nastupala u djelima velikana svjetske književnosti, primjerice u Sofoklovoj *Antigoni*, Racineovoj *Fedri* i Strindbergovoj *Gospodici Juliji*, Vavra je igrala i u brojnim djelima hrvatskih autora. Nekima od djela hrvatskih pisaca, doznajemo iz ove monografije, publika je bila oduševljena upravo zbog Vavrine glume, a neka je djela, i to treba istaknuti, svojom glumom spasila od potpunog fijaska. Ipak, svoje najuspješnije uloge ostvarila je igrajući u dramama najboljih hrvatskih književnika: u Krležinu *Vučjaku*, *Golgoti*, *Adamu i Evi*, Vojnovićevu *Ekvinociju*, a napose u Ogrizovićevoj *Hasanaginici* i u drami *Mača Petra Petrovića Pecije*.

Uz glumu, Vavra se bavila i spisateljskim radom. Napisavši povijesnu dramu *Dolazak Hrvata*, doprinijela je i kreiranju hrvatske kazališne umjetnosti prvih desetljeća 20. stoljeća. Pri-

likom prvoga izvođenja, 1907. godine, u drami su glumili svi ondašnji prvaci hrvatskoga glumišta, primjerice Andrija Fijan (Hrvat), Ljerka Šram (Vuga), Marija Ružička-Strozzi (Aspara). Inače, ova »zdravica hrvatskom narodu«, kako je Vavriinu dramu u *Večernjem listu* ocijenio Tomislav Sabljak, u zagrebačkom kazalištu »Trešnja« izvedena je i tijekom prosinca 2000. godine.

I već samo ovo što sam iznio u svojoj »riječi« dovoljno je, smatram, da se složimo s tvrdnjom koju je o Vavri izrekao teatrolog, pedagog, kazališni redatelj i kritičar Branko Gavella: »Ona je zapravo bila prva izrazita žena intelektualac u našem glumačkom svijetu sa svim oznakama koje su u ono vrijeme kad je još postojao živ problem takozvane ženske emancipacije, bile spojene s tim tipom.« Zbog toga je i bilo važno objaviti monografiju o Vavri i iz zaborava otrgnuti njezin lik i djelo. Naposljetku, da Vavra nije zaslužila biti zaboravljenom svjedočim nam i rečenica koja je 1939. godine bila zabilježena u *Jutarnjem listu*: »Ona je prva naša moderna glumica, koja je smiono i dosljedno tražila nov izražaj u glumi, izražaj u skladu s duhom vremena, novim shvaćanjima umjetnosti i čovjeka.«

Davor Balić